

dulgentiam promittere, sed certa premia. Gratianus etiam id habet de Poenit. dist. 1. cap. *Convertimini.*

Igitur ad argumentum, concedo libenter primam gratiam gratis dari; nego tamen exinde primam gloriam dari sine merito. Eadem enim contritio ut quatuor, & dispositio est ad gratiam, ut quatuor, & meritoria gloriæ, ut quatuor; qua ratione ordine naturæ gratiam sequitur. Et ad impugnationem, quia gratia est acceptatio ad vitam æternam, &c. Id, scilicet, ego nego si sermo formalis sit: sed est forma per quam aliquis est amicus Deo, per quam homini grato, & accepto, admissioque in divinæ naturæ consortium, facultas datur ad æterna bona, per operationem virtutum promerenda. Nec oportet formaliter loquendo, ut quis sit amicus Deo, quod Deus per talem amicitiam, seclusa quacunquē operatione, velit illi vitam æternam. Sed satis est, quod velit illum admittere ad participationem bonorum supernaturalium, quæ simpliciter faciunt homines bonos, qualis est charitas, & cæteræ virtutes infusæ, per quas admissus homo ad Dei amicitiam, & gratiam, æternam gloriam propriis actibus demeretur. De adultis loquimur, nam parvulis gratia datur per operationem alienam, similiter & gloria.

Cuius rei exemplum habes in anima, quæ quoniam actus primus est, dat esse, & vivere. Hanc consequuntur potentia naturales, hoc est, intellectus & voluntas, per quas operatur ad consecutionem finis. Sic & gratia, vita quædam animæ est, quæ illi & vivere, & esse divinum præstat, quam charitas & reliquæ virtutes consequuntur; quarum operationibus finem suum homo consequetur. Nec deerit præter naturale, morale quoque exemplum, in huius rei expositione. Cum enim homo quis, gratus incipit esse principi, non est opus, ut per talem primam gratiam acceptus sit ad ultima præmia, atque præcipua, quæ videlicet princeps fideliter servientibus præparavit; sed per talem primam gratiam intelligitur admitti in domum, consortiumque eiusdem principis, darique facultas intelligitur, ad præmia quæcunque fidelium amicorum promerenda. Cum autem apostolus ait, gratia Dei vitam æternam donari, certe sentit, quod Augustinus disertissime docet, 3. Hypognosticon, & de gratia, &

& libero arbitrio, cap. quarto, quinto, septimo, & decimo quinto per auxilium Dei gratuitum, eam homines consequi cum tamen simul dicatur corona iustitiæ, quia nobis cooperantibus gratia Dei respondet, tanquam præmium, mercedque operis nostri. Atque de prima controversia, satis superque fuerit disputatum. Vbi constitutum nobis est, *Pœnitentiam esse voluntariam poenam pro peccatis assumptam, propter Deum ex charitate dilectum.*

PARS SECUNDA.

De Pœnitentia ut virtute.

IN secunda vero, id vertebatur in quæstionem, *An pœnitentia sit virtus:* Cuius quidem quæstionis pars negativa ex eo suadet in primis, quod nulla virtus, vitium in eodem subiecto necessario supponit: at oportet hominem fuisse vitiosum, priusquam in homine pœnitentia sit: non igitur est pœnitentia virtus. Nam & absurdum est, virtutes te habere non posse, nisi ante peccaveris, & Christo Domino aliquam denegare, in quo omnium virtutum plenitudo est.

Quæstio
Ration.
dubitan.
pro part.
negat.

Deinde Philosophi nullam de Pœnitentia fecere mentionem: non Aristoteles, non Cicero, non Seneca, non denique Macrobius, qui tamen copiosissime de virtutibus disseruere: non ergo est pœnitentia virtus.

Præterea, cuiusque virtutis primus actus est electio boni, secundus vero fuga mali. Est enim virtus habitus electivus, in mediocritate consistens. At pœnitere, detestationem, fugamque peccati notat: non ergo potest esse præcipuus cuiusque virtutis actus, cum tamen primus actus pœnitentiæ sit. Quare, non est Pœnitentia virtus.

In contrarium est; quod compensare iniurias adversus homines factas, virtus est: ergo, & divinas offensas vindicare, virtus sine dubio est.

Ad huius controversiæ pleniorē explicationem sit prima propositio.

Pœnitentia est virtus. Quæ quidem conclusio indubitata 1. Concl. apud

apud Catholicos semper fuit: Nisi, quod nostra hac tempestate, quidam apud Hispanos heretici, irridere ceperunt eos qui de peccatis commissis tristarentur. Cuius erro ris auctor creditur esse Lutherus, qui novam solummodo vitam a poenitentibus exigit, poenas non exigit. At hic error (ne aures vestras sanctorum testimoniis obtundam) ex sacris literis revincetur. Baruch 2. *Anima, qua tristis est super magnitudine mali, & incedit curva, & infirma, & oculi deficientes; & anima esuriens, dat tibi gloriam, & iustitiam Domino.* 2. ad Corinthios septimo, *Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam, qua enim secundum Deum, &c.* Et Psalmo sexto, *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratum meum rigabo.* Ecce Propheta sanctus, & rex laborat, gemit, lachrymatur. Vbi? in lecto: quantum? rigat: quandiu? per singulas noctes. Ob unam, scilicet, noctem quam in iniquitate contraxerat, vitæ totius laborem, gemitum, lachrymasque designat; & post tam clarum, & illustre Davidis exemplum, sunt qui in luce meridiana cacutiant. Quorum stultitiam facile sane erit redarguere, vel naturali ratiocinatione, quæ ostendit dolorem de peccatis moderatum, ob debitum finem, esse laudabilem. Nam, quem errati piget, quique castigat seipsum, idque maxime cavet ne rursus in eosdem laqueos inducatur, is laude dignissimus est.

Præterea, si cuius rei prosecutio turpis est, fuga bona erit suapte natura: poenitentia ergo, cum fuga peccati sit, honestissima est.

Præterea, aliorum punire peccata iure naturæ, studiosum est: quemque igitur sua vindicare facinora, æquum & iustum est.

Tandem, hominem in quem iniuste peccaris, placare, virtus est, Deo ergo quem offenderis, satisfacere, virtus est. Sed quid nos audaces de bono divini præcepti disputamus? (Nam Tertulliani verbis (1) libenter utimur) bonum est poenitere, an non? quid revolvit? Deus præcepit,

Deus

(1) In lib. de poenitentia.

Deus hortatur, Deus invitat: Poenitentiam, inquit, agite, Poenitentia igitur actus virtutis est.

Secunda conclusio, *Poenitentia est virtus specialis.* Contra- rium huius tenuerunt quidam ante D. Thomam, ut ipse Thomas auctor est, dist. 14. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. Hos Scotus secutus videtur, dist. 14. quæst. 2. & Maior etiam quæst. 2. Sed hac conclusione explicanda primum intelligamus, dolere de peccatis, eo quod contra rationem rectam facta sunt, non pertinere ad aliquam specialem virtutem. Cum enim omnis virtus sit conformis recte rationi, eadem sufficit, & ut placeat quidquid rationi consentaneum est, & ut displiceat quod a recta ratione discordat. Vnde temperantia satis est, ut detestemur actus intemperantiæ, & iustitia, ut iniustitiam abominemur.

Illud etiam compertum habemus, tristitiam de peccato, quatenus offensiva Dei est, non requirere specialem virtutem præter charitatem. D. Thom. (2) quæst. 85. art. 2. ad 1. & art. 3. & ratio est in promptu. Nam per eandem amicitiam bonum amicis volumus, & mala amicorum avertimus.

Præterea, & id accipiamus, quod exploratum quoque est, dolere de peccato, ut languenti animo medeamur, non indigere alia virtute præter charitatem. Nam sicut ex amore naturali, medicinam appono morbis corporis, ita ex charitate, qua me ipsum diligo propter Deum, medicinam affero agitudinibus animi. Atque ab eadem omnino charitate est, tristari de culpa, ut mihi conciliem Deum. Etenim, quæcunque humana actio, ob id parata, ut comparem amicitiam hominis, nullam exigit specialem virtutem humanam, sed ex quodam desiderio amicitiae consequendæ proficiscitur, quod inchoatio quædam est, & veluti amicitiae semen. Tristari ergo de peccato, ut in gratiam Dei redeamus, inchoatio quædam est divinæ amicitiae, nec ad aliam virtutem pertinere potest. Imo adeo virtutis nomen non meretur, cum in genere amicitiae actus ille imperfectissimus sit, virtus autem sit dispositio perfecti ad optimum, ut ex Arist. 7. phys. lib. colligitur.

Tri-

(2) 3. parti.

Tristari ergo de culpa, eo fine ut compensetur offensā, quæ adversum Deum commissā est, id nos asserimus exigere propriam, specialemque virtutem. Nam, ut dare Petro pecunias, si in se quidem absolute confideretur, nullam habet laudem: sed si do, ut relevem miseriam eius, actus est misericordiæ; si, ut bene illi faciam, scilicet quia bonum ipsius est, ad benevolentiam & amicitiam pertinet; sin vero, tanquam donum gratuitum pecunias confero, nempe ut suo loco & tempore, quibus decet distribuantur, ad virtutem liberalitatis spectat: Ita tristitiam assumere, ut iniuriæ Deo factæ compensatio fiat, a virtute speciali oritur necesse est, cum finis ille tam specialis sit, ut pertinere ad duas virtutes nequeat, nedum ad plures. Diversa quippe formalia motiva voluntatis, diversæ sunt formales rationes obiecti, atque consequenter, diversos habitus, & virtutes efficiunt.

Præterea, si quem hæresis suæ poeniteat, ut emendetur offensā Deo facta, actus virtutis sine dubio est. Nec tamen potest elici a fide, quæ est in intellectu, sed ne ab aliis quidem virtutibus generaliter. Dabitur ergo aliqua specialis virtus, unde ille actus existat, quam nos poenitentiam appellamus.

Postremo, velle compensare iniuriam factam proximo, requirit specialem virtutem: ergo & velle compensare, ac vindicare iniuriam factam Deo.

Dubium. Sed ex his oritur dubium, *Si poenitentia virtus specialis est, an incidat in virtutem aliquam particularem earum quas Philosophi posuerunt?* Videtur enim esse eadem cum iustitia.

Opinio Durandi. Quod Duran. dist. 14. quæst. 2. asseruit, quia per eandem virtutem reddimus unicuique debitum, & illi satisfacimus, si intulimus iniuriam. Sed per iustitiam unicuique reddimus debita: ergo. Et confirmatur, quia iniuriam factam, ad ius, æqualitatemque reducere, actus iustitiæ est.

Præterea, vindicatio species iustitiæ est; ergo & poenitentia. Quod & D. Thom. affirmat, 3. part. quæst. 85. art. 3. ad 4. & art. 4.

Falluntur tamen qui hoc sentiunt. Primo quia inter Deum, & homines, non est iustum simpliciter, sed secundum quid, D. Thom. art. 3. iam citato ex Aristot. 8. Ethic. manifestat:

et-

ergo cum poenitentia sit virtus inter hominem & Deum, non reddit iustum nisi secundum quid. Non est igitur virtus iustitiæ, quæ videlicet æquale reddit. Deinde, religio debitum Deo reddit, & tamen non est iustitia. Non ergo, quæcunque virtus debitum Deo reddit, virtus iustitiæ est.

Quibus argumentis Caietanus commotus, tenuit poenitentiam esse virtutem religionis. Quia eiusdem præterea virtutis est reddere debitum Deo benefactori & offenso: sed per religionem reddimus debitum Deo benefactori. Maior probatur, quia ratio debiti non variatur ex eo quod sit pro beneficiis, vel offensis, ut debitum ex accepto mutuo, vel ex furto, eiusdem rationis est. Cum ergo sola religio reddat debitum Deo, ratione accepti beneficii, sola debitum Deo reddit ratione factæ offensæ.

Item Baruch 2. *Anima quæ tristis est super magnitudine mali, dat tibi gloriam, & iustitiam Domino.* Primum gloriam, deinde iustitiam. Et confirmatur hoc ex Psalm. 50. *Sacrificium Deus spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Primus ergo actus poenitentiae, hoc est, contritio, sacrificium, opusque religionis est.

Sed hæc quoque opinio primum D. Thom. adversatur 4. dist. 14. quæst. 1. art. quæst. 5. & dist. 15. quæst. 4. art. 7. quæst. 1. ad 2.

Præterea & falsa est, quia religio non reddit Deo quodcunque debitum, sed honorem: at poenitentia per se quidem intendit compensare iniuriam Dei: assumit tamen ad hunc finem ea, per quæ compensatur iniuria, quæcunque illa sint. Vnde primum assumit tristitiam de vita veteri, deinde propositum vitæ bonæ, mox exteriorem poenam & satisfactionem, denique in his omnibus subiectionem, & humilitatem erga Deum. His enim homines humanas iniurias solemus compensare. Cum igitur finis poenitentiae proximus atque præcipuus non sit, honorem Deo reddere, certe religio esse non potest, cuius proximus finis est, reddere Deo cultum.

Præterea, non est eiusdem virtutis reddere debitum honorem principi, & ipsius offensam compensare. Illud enim ad observantiam pertinet, hoc ad iustitiam; ergo non est eiusdem virtutis Deum colere, & eius offensam satisfacere.

Tom. II.

Nan

Di-

Opinio
Caietan.

Dicendum ergo, *poenitentiam esse specialem à ceteris virtutibus distinctam*, quas philosophi cognoverunt, cuius proprius actus est, *compensare offensam Dei*. Quæ quidem virtus, iustitia quædam est, qualis inter homines ad Deum esse potest. Ezech. 18. *si autem impius egerit poenitentiam, & fecerit iudicium, & iustitiam*. Plalm. 118. *Feci iudicium & iustitiam*. Ad Rom. 6. *Sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati, ita nunc exhibete servire iustitia.*

Ad primum vero argumentum, quo suadebatur esse iustitia, iam videtur esse responsum. Nam iustitia, quæ proprie & simpliciter iustitia vocatur a Philosophis, non nisi inter eos est, inter quos æquale reddi potest.

Quare, in definitione iustitiæ, sicut ius pro æquali, iustoque sumitur, ita particula *unicuique* pro iis solis distribuit, inter quos iustum & æquale est: & per hoc patet ad confirmationem, quæ de iniuria facta homini procedit. Nam pro iniuria facta Deo, æquale reddere, impossibile est.

Ad secundum, vindicatio non ponitur proprie species iustitiæ a Div. Thom. sed pars quædam adiuncta, & virtus illi propinqua. Has D. Thomas partes potestativas appellat virtutum: ut religionem partem iustitiæ, modestiam temperantiæ. Cum vero asserit, poenitentiam esse speciem iustitiæ, latius usurpat speciei vocabulum, pro inferiori, quod se habet per modum speciei. Dixerat enim artic. 3. iustum dividi in iustum simpliciter, & iustum secundum quid. Quæ non est divisio generis in species.

Ad primum autem eorum, quæ faciebamus pro Caietani sententia, respondetur: quod religio non reddit debitum Deo pro beneficiis acceptis, si formaliter, & per se loquimur, sed gratitudo est, quæ refert Deo debitam gratiam pro acceptis beneficiis. Reddit autem religio debitum cultum, in signum dominii universalis, ratione cuius, latrum, cultumque debemus peculiarissimæ servitutis. Ad quam virtutem nullo modo pertinere potest, debitum compensare, quod oritur ex delicto commisso.

Fateor tamen, quod si quæ virtus esset inter Deum & homines commutativa, qua redderemus debitum ratione cuiusquam commutationis, ad eandem quoque spectaret com-

pen-

pensare iniuriam factam Deo, quemadmodum inter homines accidit.

Sed obiicit: si primus actus virtutis huius est satisfacere pro delicto commisso, ad satisfactionem vero iniuriam factam per accidens dolor intervenit: ergo potissimum huius virtutis actus, non est poenitere: quocirca poenitentia ex accidenti vocabitur.

Ad hoc dubium facile est respondere, si teneamus, poenitentiam esse actum publicæ iustitiæ, cuius, scilicet, Deus iudex est, poenitens minister: sed si teneamus esse privatam iustitiam, atque vindictam (ut antea diximus) difficile est. Nam cum hæc vindicatio, & inflictio pœnæ accidentaria sit satisfactioni voluntariæ, quam proximo facimus, profecto & accidentaria videtur esse compensationi, quam facimus Deo.

Hoc tamen movere nos nulla ratione debet: est enim insigne discrimen inter homines offensos & Deum, quod offensus homo, ab offendente id primum exigit, non ut se torqueat per pœnas, sed ut reddat honorem ablatum per iniuriam: tametsi & illud quoque in partem compensationis accipiat, si is qui offendit, de offensa præterita contristetur. At vero Deus e contrario id primum exigit, ut cum volumus peccatum admissum compensare, tristetur luamusque pœnas delicti commisi: id vero secundario requirit, ut honorem & reverentiam, quæ peccando detraximus, poenitendo rependamus. Cur ita? Nempe non suam, sed nostram quaerit utilitatem, quæ videlicet in pœnis voluntarie pro peccatis assumptis, maxima est. Nam (ut Chryostom. homil. 5. 6. & 7. ad populum, elegantissime tradit) nulla medicina appositior, nullum remedium præsentius adversus peccata est, quam tristitia, dolorque pro peccatis: & quemadmodum vermibus lignum, tinea vestem e quibus prodire confumunt, ita pœna, matrem e qua nata est, hoc est, culpam interimit. Merito igitur, ea virtus per quam offensas Dei compensamus, poenitentia nuncupatur, quæ videlicet pœnas voluntarias infligit, quibus utique Deus vel maxime placatur, quoniam iis vel maxime homo sanatur.

Ad primum argumentum eorum, quæ a principio opposuimus, ad suadendum poenitentiam non esse virtutem, res-

Nnn 2

Resp. ad
argum. in
contrar.
pon-

pondeo facillime (nisi ego cæcutio) uniuersique statui & conditioni suas virtutes esse tribuendas, Rectoribus iustitiam, pauperibus patientiam, peccatoribus poenitentiam. Certe, virtus medicæ artis morbum supponit in subiecto, cui debet applicari. Quod si per hanc artem quisque sibi solum mederetur, idque optime posset, laus huius artis non exinde minueretur.

Eadem quoque ratione sunt quædam virtutes ad tuendam bonam valetudinem animi. Et virtus quoque est ad reparandam, si quando fuerit amissa: unde nego antecedens. Nam licet absolute virtus hominis, non exigat prius hominem vitiosum, sed ex suppositione: tamen, si incidat in peccatum, nihil vetat, ut sit virtus ad medendum illi. Nam, & hominis natura integra non exigebat vindicationem: at si mali sint & prauaricatores, virtus necessaria est: non enim vindicamus nisi malefacta. Itaque sicut vindicatio sceleris alieni supponit vitium in alio, sic vindicatio sceleris proprii supponit vitium proprium. Atque ob id hæc virtus in Christo non fuit, sicut nec fides aut spes: quoniam imperfectionem in subiecto notant, cui adherent.

Ad secundum dicitur, nonnullos ex philosophis poenitentiam commendasse. Senecam in tragediis, *Quem poenitet peccasse, pene est innocens*. Periandrum Corinthium, *Cum peccaveris, subeat te poenitentia*. Aristotelem, 7. Ethicor. ubi asserit, intemperantem ab incontinente hoc distare, quod intemperans non poenitet, ideoque est incurabilis: at incontinens poenitet, ob idque morbus eius medicabilis est. Sed & Ovid. *Sæpe ait, levant poenas, ereptaque lumina reddunt, cum bene peccati poenituisse vident* (3).

At vero non posuerunt specialem virtutem poenitentiam, vel quia non consideraverunt virtutem, nisi in ordine ad bonum humanum: poenitentia autem non est virtus specialis nisi in ordine ad divinam providentiam, quæ est responso Divi Thom. dist. 14. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. ad quartum, vel quod finis huius virtutis superat omnem hominis rationem.

(3) I. de Pontio.

nem. Quod enim Deus concilietur, eiusque offensæ compensetur per poenas voluntarie assumptas, ratio naturalis non assequitur. Certe Tullius id fieri posse non putavit, cuius 3. Acad. lib. verba hæc sunt, *Quod si liceret, iis, qui in itinere decurrerent, sic vitam deviam secutus, corrigere errorem poenitendo, facilius esset emendatio temeritatis*. Quod si liceret, inquit: at licet plane: apud quos? nempe apud fideles, qui lumine fidei solum, intelligunt clementiam Dei patris poenitendo posse placari: indulgentiam peccatorum poenitendo posse comparari: compensationem iniuriæ Deo factæ poenitendo posse fieri: morbos omnes animi poenitendo posse aboleri. Ea ratio naturalis non tenet: tenet fides.

Vnde postremam huius controversiæ conclusionem constituimus.

Poenitentia est virtus infusa. Pro cuius confirmatione, quædam mihi sunt iacienda fundamenta. 3. Concl.

Primum, dupliciter aliquam virtutem esse infusam. Aut ex genere, & natura sua, quia videlicet per actus nostros acquiri, & generari non potest. Vnde necesse est, a Deo nobis supernaturaliter infundatur, quales Theologis asseruntur virtutes theologicæ, fides, spes, charitas. Aut virtus dicitur infusa per accidens, quia licet per actus nostros naturales acquiri possit, miraculose tamen alicui infunditur, ut scientia rerum naturalium Adæ colata, & usus linguarum collatus apostolis. Hic igitur de virtute infusa loquimur, iuxta priorem modum. 1. Fund.

Secundum fundamentum ex 1. 2. quæst. 51. art. 4. non est alia causa necessaria ponendi habitus infusos a Deo, nisi ut homo se habeat ad producendos actus supernaturales. Probatur manifeste, quoniam ad actus naturales, quos potentia eum auxilio Dei generali producere potest, non est opus habitu infuso supernaturali (cum per actus nostros possit habitus acquiri), quo bene potentia se habeat ad similes actus. Quare tunc, vel virtus acquisita superflueret, vel (ut dicimus verius) superflueret ipsa virtus infusa, quæ nihil aliud præstaret, quam quod præstet acquisita. 2. Fund.

Et præterea, talis virtus infusa, non esset primi generis, de qua nos loquimur, sed esset potius per accidens infusa.

Ter-

3. Fund.

Tertium fundamentum, actus poenitentiae, qui sufficit ad iustificationem (quem Theologi contritionem appellant) non potest esse in homine, sine actu fidei supernaturalis; quod primum ostenditur ex August. in lib. de vera & falsa poenitentia, cap. 2. ubi, *Si fides*, inquit, *fundamentum est poenitentiae, constat poenitentiam, quae ex fide non procedit, inutilem esse.*

Nemo item potest bene agere poenitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam de poenitentia, dist. 1. cap. *Nemo potest ex Ambrosio. Sperare autem indulgentiam, non potest sine actu fidei: ergo, &c.*

Est quoque testimonium Hierem. praclarum, cap. 31. *Postquam convertisti me, egi poenitentiam: & postquam offendisti mihi, percussisti semper meum.* Nota, *postquam offendisti mihi.*

Idem aperte ostenditur, ex eo quod ad iustificationem impij requiritur fides, ut anno superiori copiosissime demonstravimus multis testimoniis irrefragabilibus, e quibus illud est praesantissimum, *Sine fide impossibile est placere Deo*, ad Hebraeos 11. Et Sapient. 9. *Per sapientiam (quam scilicet, donum Dei de caelo delapsum ante dixerat) sanati sunt quicumque placuerunt tibi, Domine, a principio.* Ex hoc vos colligite omnes considerationes circa peccatum, quas ex naturalibus habere possumus, esse penitus insufficientes ad poenitentiam qua homo iustificatur. Contra Scotum, dist. 14. quest. 2.

4. Fund.

Quartum fundamentum, actus poenitentiae qui est sufficiens ad remissionem peccatorum, non producitur a voluntate cum solo concursu Dei generali, sed eget auxilio supernaturali Dei, quo ipse moveat voluntatem nostram ad veram poenitentiam. Id quod & certa ratio docet, & confirmat auctoritas (ut ait Bernardus, serm. 1. in festum Petr.) Divus quoque August. de fide ad Petrum, cap. 41. *Firmissime*, inquit, *tene, neminem hic posse poenitentiam agere, nisi quem Deus illuminaverit, & gratia sua misericordie converterit.* Et lib. 5. contra Iulian. Pelagianum, cap. 3. & multis aliis locis id probat ex apostolo ad Roman. 2. ubi ait, *Bonitas Dei ad poenitentiam te adducit.* Et ex illo secundae ad Timoth. secundo, *Ne forte Deus det illis poenitentiam, & respiciant a diaboli laqueis.*

Præterea, hoc fuit determinatum contra Pelagium, ut patet

et in epistola Aurelij Carthaginensis episcopi, de erroribus, & condemnatione Pelagij (4).

Decimo, inquit Catholici, postulandus (scilicet Pelagius) ut fateatur, secundum gratiam, & misericordiam Dei, veniam poenitentibus dari, non secundum meritum eorum, quandoquidem ipsam poenitentiam donum Dei dixit apostolus, ubi ait de quibusdam, *Ne forte det illis Deus poenitentiam.*

Idem definit Leo Papa, epistol. 69. ad Theodorum episcopum, *Ipsam poenitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente apostolo, Ne forte det illis Deus poenitentiam, &c.*

Est quoque definitum a Caestino Papa, in epistola ad omnes Galliarum episcopos, cap. 4. *Neminem de ruina peccati per liberum arbitrium posse confurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit.* Et cap. 8. ac 9. *Præparatur voluntas a Domino, & ut aliquid agat, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Qui enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.* Quod & concil. Trid. sess. & cap. 5. 9. 7. definitum & canon. 3. *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem penitere posse, sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.*

Cuius rei manifestum testimonium habes apud Hierem. cap. 31. *Converte me, Domine, & convertar, quia tu, Domine, Deus meus. Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam.* In quæ verba Hieronym. Vide, inquit, quantum sit auxilium Dei, & quam fragilis humana conditio, ut hoc ipsum quod poenitentiam agimus, nisi nos Dominus ante converterit, & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.

Ratione quoque id probat D. Thom. 4. contra gent. cap. 72. quia mens debite ad Deum converti non potest sine auxilio speciali. Quod licet Gabr. neger, 3. dist. 27. quæst. unica, art. 3. & 4. dist. 14. quæst. 1. & 2. sed apud fideles certum esse debet. Hierem. 31. Psalm. 79. *Domine Deus virtutum converte nos.* Vide August. in illud psalm. 84. *Deus tu convertet*

(4) Et est 72. in ordine epistola Leon. Pap. in editione Parisiis.

versus vivificabis nos. Et lib. 2. de peccato. merit. & remiss. cap. 18. Male igitur, & periculose Caietanus, quaest. 1. de contritione dicit, quod potest quis diligere Deum super omnia, etiam ut est beatitudo sanctorum, sine charitate infusa, & hoc sine etiam posse esse dolorem acquisitum de peccato, quatenus est offensa Dei.

Quibus iactis fundamentis, tertia conclusio firma perficitur. Ad actum poenitentiae necessarium esse habitum virtutis infusam. Quoniam hac sola ratione ponimus virtutes theologicas infusas, quod actus earum excedunt naturae facultatem. Sed actus poenitentiae est huiusmodi: ergo.

Confirmatur 1. Poenitentia disponit animam hominis ut bene se habeat in ordine ad finem supernaturalem: ergo est habitus supernaturalis. Consequentia patet, quia habitus est dispositio animi in ordine ad operationem: ergo si operatio est naturalis, habitus erit naturalis; & si operatio est supernaturalis, habitus erit supernaturalis.

Confirmatur 2. Quia Deus suaviter disponit omnia: ergo cum actum perfectum virtutis naturalis non producat sine habitu naturali, neque actum etiam supernaturalem perfectam virtutis producat, sine habitu supernaturali.

Et praeterea, cum agens naturale non se extendat ultra finem naturae, non poterit producere habitum poenitentiae, quae videlicet perficit hominem in ordine ad finem excedentem naturae facultatem. Est ergo poenitentia habitus infusus a Deo, per quam poenas eligimus ad divinas iniurias in nobis ipsis vindicandas. Atque haecenus de secunda controversia dictum sit.

PARS TERTIA.

De necessitate Poenitentiae ut virtutis.

Quaest. **T**ertio loco id quaeratur, An poenitentia virtus sit ad salutem, & iustificationem necessaria? Nam pars negativa vera esse videtur ex Origene, homil. 2. in Levit. ubi septem media enumerat idonea ad consequendam remissionem peccatorum. Pri-

Primum est baptisimus, ad Titum 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Secundum est charitas, Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* 1. Petri 3. *Charitas operis multitudinem peccatorum.* Tertium est martyrium, Ioann. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis.* Et Matth. 10. *Omnis qui conficitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, & qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam.* Quartum est elemosyna, iuxta illud Lucae 11. *Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Et Thobiae 4. *Elemosyna ab omni peccato, & a morte liberat.* Quintum est remittere iniuriam, Matth. 6. *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, & pater vester caelestis dimittet vobis delicta vestra.* Sextum est, convertere peccatorem ab errore viae suae, Iacobi 5. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, operis multitudinem peccatorum.* Septimum tandem est poenitentia, cum lavat peccator in lachrymis stratum suum, Ezech. 18. *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Eadem fere Augustinus, lib. 2. contra Creconium grammaticum, cap. 12. Eadem quoque Chrysost. in epistolam ad Corinth. 2. homil. 4. Cum ergo poenitentiam distinguunt Origenes, & Augustinus a ceteris remediis, quae ad remissionem peccatorum singula sunt idonea, sit consequens ad remissionem peccatorum poenitentiam non requiri. Et confirmatur ex eodem Chrysost. homil. 5. ad Antiochen. ubi docet, & tristitiam, & mortem de peccato utramque natam esse, peccatum utramque destruere, ut in poenitentibus, & martyribus. Et homil. 22. ad eosdem, cum dixisset, compunctione, atque elemosynis regnum caelorum emi, subdit, *Non habes pecunias? Non compunctionem? Ecce clamat propheta dicens, Quis est homo, qui vult vitam? Prohibe linguam tuam a malo, labia tua ne loquantur dolum; & in salute tibi sufficit.*

Secundo principaliter pro eadem parte argumentor. Si cui non occurrant memoria peccata, occurrat autem divina bonitas, poterit ex eiusmodi consideratione in actum dilectionis exire, quem si habeat, proculdubio iustificabitur. Per solam igitur dilectionem, cum peccata in mentem non veniunt,